

Nr 265.

Av herr Bergstrand och fru Sjöstrand, om utredning av principerna för och konsekvenserna av gällande dyrortsgruppering.

Den nuvarande dyrortsindelningen innebar vid sin tillkomst 1947 en otvivelaktig förbättring i förhållande till vad som tidigare gällde. Dock framträdde snabbt en kraftig kritik även mot detta nya system. Den alltjämt icke upphörande offentliga och enskilda diskussionen, som matas av upplysningar om svårförklarliga fakta — svårförklarliga även för i dessa frågor initierade — vittnar också om att fortfarande betydande ojämnheter kvarstå, som för de därav drabbade te sig som påtagliga orättvisor och som det måste vara en angelägen sak att om möjligt råda bot för. Kritiken inskränker sig dock icke till att i enstaka, konkreta detaljfall yrka på rättelser. Den riktar sig också mot dyrortssystemets uppbyggnad, som konstruerats räknemässigt på grundval av inhämtade prisuppgifter och därav gjorda beräkningar. Man anser att primärmaterialet speciellt för de mindre samhällsenheterna ej kan bli representativt och att sådana miljö- och standardfaktorer, till vilka en dyrortsgruppering knappast kan ta hänsyn men som ändå äro väsentligheter, bidra till en snedvridning av läget, som gör sig speciellt ogynnsamt gällande för dessa mindre, ofta relativt isolerade samhällskollektiv.

Man förmenar också att indelningen i de fem skilda dyrortsgrupperna är en skälig artificiell konstruktion och att, även om rent räknemässigt vissa olikheter i levnadskostnaderna kunna konstateras, dessa dock överbetonats.

Man finner det ganska otvetydigt att den sammanlagda skillnaden mellan »billig» ort och »dyr» ort överkompenserats och finner stöd för denna uppfattning i den påtagliga dragning till »dyrare» orter som gör sig gällande bland löntagarna, ett fenomen som är så vanligt, att det någon gång iakttagna motsatta förhållandet snarast väcker uppseende. Undantag får här visserligen göras för förflyttningarna från nordligare breddgrader till sydligare, som vanligen förestavas av psykologiska eller klimatiska orsaker trots en ej sällsynt löneminskning. Denna löneminskning borde ju teoretiskt vara fiktiv men förnimmes vanligen i hög grad reellt.

Denna »dragning» till dyrare orter gör sig ofta på ogynnsamt sätt gällande på löne marknaden. Den nuvarande generella knappheten inom landet på kompetent folk till mer kvalificerade befattningar blir väsentligt mer kännbar för de lägre dyrortsgrupperna. Dessa äro som regel landsbygdsområden och ofta relativt isolerade bygder, där det ur allmän synpunkt måste anses

mycket angeläget med speciellt kunnigt, skickligt och energiskt folk, för att bygden ej skall stagnera.

Riksdagen hade senast vid 1949 års riksdag anledning ta befattning med dyrortsproblemet, huvudsakligen i form av ett motionsvis framfört yrkande på borttagandet av dyrortsgrupp I. Yrkandet blev icke bifallet. Men ett studium av statsutskottets utlåtande, som låg till grund för riksdagsbeslutet, visar dock att i statsutskottets skrivning kraftiga medgivanden gjorts åt en uppfattning som närmar sig motionärernas. Sålunda medgavs att nuvarande system i många fall medfört resultat »som åtminstone utan närmare granskning te sig svårförklarliga». Det påpekades också att av orterna i grupperna I och II ett betydande antal är koncentrerat nära gränsen mellan de båda grupperna, ett förhållande, som syntes utskottet ägnat att motivera en viss utjämning mellan dem.

Denna senare synpunkt ger ju stöd åt uppfattningen att dyrortsgrupperingen genom sin nuvarande artificiella uppbyggnad ej är den lyckligaste.

Efter riksdagsbeslutet i höstas har en undersökning, gjord av förste aktuarien Erik Soop, kommit att stärka tvivlen på den nuvarande dyrortsgrupperingens rättvisa och riktighet. Med utgångspunkt från 1946 års material har han beräknat kostnadsskillnaden mellan städer och landsbygd till ca 3 %. Motsvarande siffra var enligt dyrortskommitténs betänkande några år tidigare 7 à 10 %, varför en väsentlig krympning av skillnaden mellan levnadskostnaderna mellan landsbygd och tätorter tydligen skett. Soop tillägger, att en ytterligare krympning sedan senaste dyrortsberäkning torde ha skett. Efter diskussion av de poster, som vid beräkningen av siffrorna 1946 betinga skillnaden mellan tätort och landsbygd, tillägger han »att den allmänna osäkerhet, som vidlåder en levnadskostnadsjämförelse mellan orter av så skiljaktig typ som landskommuner och städer med stor sannolikhet uppgår till och överstiger 3 %». Han anser med andra ord, att den differens han själv alltjämt konstaterar, är av så ringa storhetsgrad, att den icke genom föreliggande material kan anses f. n. statistiskt säkerställd.

Visserligen ger han alltjämt sitt stöd åt uppfattningen att skillnaden i levnadsvillkoren mellan de norra och södra delarna av landet kräver hän-synstagande, likaså att Stockholm och Göteborg motivera en särställning inom sina resp. landsdelar. Men han drar den slutsatsen att man vid framtida dyrortsgrupperingar bör välja betydligt större enheter än primärkommuner. Han föreslår länen eller »naturliga geografiska regioner» som enheter, varvid man icke generellt bör skilja mellan landsbygd och tätorter. Slutsatsen ligger f. ö. nära till hands vid studiet av hans tabeller att länen icke synas vara tillräckligt stora eller lämpliga såsom primärenheter.

Det har från olika håll betonats, att vid den stundande nya kommunindelningen genomgripande förändringar i dyrortsindelningen äro att påräkna. Man kan därför icke frigöra sig från intrycket, att tillfället nu är kommet att upptaga hela dyrortsproblemet till förnyad prövning med skärskådande av de synpunkter för och emot nuvarande system, som från olika håll anförts, och med beaktande också av de konsekvenser nuvarande system med-

fört, liksom de nya synpunkter som framförts i sammanhanget. Det borde vara synnerligen lämpligt med en sådan utredning, som vore ägnad att redan från kommunreformens början skipa största möjliga rättvisa. Det är ej heller uteslutet, att en sådan översyn skulle i enlighet med Soops intentioner kunna leda fram till ett så förenklat system, att det nuvarande tyngande arbetet med dessa problem i socialstyrelsen bleve i hög grad underlättat.

På grund av det anförda hemställes därför,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om en ny utredning och granskning av principerna för och konsekvenserna av nu gällande dyrortsgruppering samt att denna utredning företages så snabbt att dess resultat kunna vinna beaktande vid den stundande kommunreformen.

Stockholm den 26 januari 1950.

Paul Bergstrand.

Helga Sjöstrand.
